

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları
Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/ Issue 23 (Aralık/ December 2025), s. 72-92.

Geliş Tarihi-Received: 11.11.2025

Kabul Tarihi-Accepted: 25.09.2025

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.5281/zenodo.18049107

Ali Behcet'in Terceme-i Aşk-nâmesi

Ali Behcet's Terceme-i Aşk-nâme

Sema LEVENT*

Öz

XIX. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Ali Behcet, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye atfedilen *Aşk-nâme* şiirini şerh etmiştir. Eserin Mevlânâ'ya aidiyeti kesin olmasa da Ali Behcet bu konuyu tartışmamış, eserin ona ait olup olmadığına hiç değinmemiştir. Farsça kaleme alınan eseri Türkçe tercüme eden Ali Behcet klasik tercüme metodunu kullanmıştır. Öncelikle orijinal beyti vermiş ardından bunu mana olarak Türkçeye tercüme etmiştir. Ali Behcet eserinde *Aşk-nâme*'nin 94 beytinin tercümesini yapmıştır. Bu makalede Ali Behcet'in *Terceme-i Aşk-nâme* isimli eseri transkripsiyon edilerek Latin alfabesine aktarılmış böylece günümüz okuyucusunun yararlanmasına sunulmuştur. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden metin/doküman analizi ile içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Ali Behcet'in *Terceme-i Aşk-nâme* isimli eseri ile sınırlandırılan çalışmada Türk edebiyatında *Aşk-nâme*'ye yazılan şerhler ve yapılan tercüme hakkında bilgi verilmiş eserin Mevlânâ'ya aidiyeti hususundaki yaklaşımlara değinilmiştir. Neticede mütercimnin bir çeviriden fazlasını yaparak şiirde anlatılan soyut ve tasavvufi konuları benzetmeler üzerinden somutlaştırdığı böylece eserin muğlak yapısını okuyucu nezdinde anlaşılır kıldığı görülmüştür. Ayrıca bu eserden hareketle geleneksel şerh/tercüme anlayışının değiştiği, bu metinlerin kısaldığı gözlenmiştir. Zihniyet değişiminin tespit edilmesi amacıyla farklı dönemlerde kaleme alınan *Aşk-nâme* tercümelerinin/şerhlerinin karşılaştırılmalı olarak çalışılması alan için faydalı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ali Behcet, Terceme-i Aşk-nâme, şerh-tercüme, XIX. yüzyıl Osmanlı edebiyatı, Mevlânâ.

Abstract

Ali Behcet, who lived in the second half of the 19th century, wrote a commentary on the poem *Aşk-nâme*, attributed to Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî. Although the work's attribution to Mevlânâ is not certain, Ali Behcet did not discuss this issue and did not mention whether the work belonged to him or not. Ali Behcet, who translated the work written in Persian into Turkish, used the classical translation method. First, he provided the original verse and then translated it into Turkish according to its meaning. Ali Behcet translated 94 verses of *Aşk-nâme* in his work. In this article, Ali Behcet's work entitled *Terceme-i Aşk-nâme* has been transcribed and converted into the Latin alphabet, thus making it available to today's readers. The study employed qualitative research methods, specifically text/document analysis and content analysis. Limited to Ali Behcet's work *Terceme-i Aşk-nâme*, the study provided information about the commentaries and translations of *Aşk-nâme* in Turkish literature and touched upon the approaches regarding the work's attribution to Mevlânâ. Ultimately, it was observed that the translator did more than just translate, concretising the abstract and mystical themes in the poem through similes, thereby making the ambiguous structure of the work understandable to the reader. Furthermore, based on this work, it was observed that the traditional

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, [e-posta: leventsemaesma@gmail.com](mailto:leventsemaesma@gmail.com), ORCID: 0000-0003-0763-3903.

understanding of commentary/translation changed and these texts became shorter. Comparing *Aşk-nâme* translations/commentaries written in different periods to identify changes in mindset is beneficial for the field.

Keywords: Ali Behcet, translation of the book of love, commentary-translation, 19th century Ottoman literature, Mevlânâ.

Giriş

Din ve yönetimin ayrılmadığı Osmanlı İmparatorluğu'nda edebiyatı şekillendiren ilk etken dindir. Edebiyatı, dini yaymak için bir araç olarak kullanan şair ve yazarlar; bir taraftan toplumu eğitime görevi üstlenirken, diğer taraftan insan-ı kâmil kavramı üzerinde düşünmüşlerdir. Edebî eser üretimini Allah'ı anlatma, O'nu tanıtmaya kodlayan klasik Osmanlı edebiyatı sanatçıları şiir yazarak, yazılan şiirleri şerh ederek, farklı dildeki eserleri Türkçeye tercüme ederek bu niyetlerini hayata geçirmişlerdir.

Mutasavvıf, âlim ve ismiyle anılan tarikatın kurucusu olan Mevlânâ'nın Arapça eserleri bulunmakla birlikte, yapıtlarının çoğu Farsçadır. Kendisine ait olan eserlerle birlikte Mevlânâ'ya atfedilenler de bulunmaktadır. Çalışmaya konu olan *Aşk-nâme* adlı eser de bunlardan biridir. Eserin Mevlânâ'ya aidiyeti kesin değildir. Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri, Aşkî Mustafa b. Ömer Kilisî *Aşk-nâme*'yi Türkçeye manzum bir şekilde tercüme ederken Ali Behcet ile Edirne Mevlevîhâne Dergâhı mesnevîhânlarından Hasan Halid Mevlevî ise esere Türkçe mensur şerh yazmışlardır (Öztürk, 2020, s. 7-8).

Ali Behcet eserin Mevlânâ'ya ait olup olmadığını tartışmamış olmakla birlikte eserin nüshalarının tamamının başlığının "*Terceme-i Aşk-nâme-i Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî*" olması söz konusu eserin Mevlânâ'ya atfedildiğini göstermektedir. Hasan Halid Mevlevî'nin eserinin giriş kısmında verdiği bilgiler ise mezkûr eserin Mevlevî dergâhlarında Sultan Veled'e ait olarak kabul edildiğini göstermektedir.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Ali Behcet, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye atfedilen *Aşk-nâme* şiirini mensur bir şekilde şerh etmiştir. Eserin Mevlânâ'ya aidiyeti kesin olmasa da Ali Behcet eserin ona aidiyeti konusuna hiç değinmemiştir. Farsça kaleme alınan eseri Türkçeye çeviren Ali Behcet klasik tercüme metodunu kullanmıştır. Burada tercüme ve şerh terimlerine günümüzde yapılan tanımlardan bakıldığında çelişki yaşandığı söylenebilir. Ancak mütercim "tercüme" kavramını kullandığı için çalışmaya bu şekilde yaklaşmak yerinde olacaktır. Ali Behcet şiirde bulunan her kelimenin Türkçe karşılığını vermemiş zaman zaman muhtasar tercüme yapmış, gramere yoğunlaşmamıştır. Kaynak metnin manasına odaklanan mütercim hakiki aşkla Allah'a ulaşmanın yollarını anlatmıştır. Bu amaçla öncelikle orijinal beyti vermiş ardından bunu mana olarak Türkçeye tercüme etmeye çalışmıştır.

Ali Behcet'in hayatı hakkında geniş bilgiye sahip olmamakla birlikte metinde verilen bilgilerden, yine kendisine ait olduğu düşünülen diğer eserler *Mahsenü'l-Esrâr fi-Etvârî'l-Evtâr* ve *Nüzhethü'l-İhvân* adlı eserlerde şahsına yazılan takrizlerden hareketle şârihin Unkapanı Emir Buhârî Tekkesi postnişini Şeyh Mehmet Rıfki Efendi'nin (ö. 1855) torunu Ali Behcet¹ olduğu bilgisine ulaşılmıştır (Levent, 2022, s. 56).

Terceme-i Aşk-nâme'nin Şekil Özellikleri

Divan edebiyatının en önemli mensur kaynaklarından olan şerh ve tercüme metinler medeniyetler arasındaki kültür bağıni kuvvetlendirdiği gibi bu faaliyet metni anlayabilecek düzeyde olmayan okuyucuların da bu eserlerden istifade etmesini sağlamıştır. Sosyal hayatın din tarafından belirlendiği, tekkelerin eğitim kurumu işlevi gördüğü Osmanlı toplumunda, edebî ve dinî metinlerin önemi aşikârdır. Özellikle Farsça klasik metinler hem dinî terbiye vermek hem de edebî zevki aşılamak amacıyla öğretimde öncelikli olarak tercih edilmiştir. XIX. yüzyıla gelindiğinde geleneğin tesirini yitirmesiyle bu metinlerin hacimlerinin küçüldüğü, klasik şerh metodunun yapısında da şârihlerin/mütercimlerin tercihlerine bağlı olarak değişiklik olduğu görülmüştür.

¹ Başvurulan kaynaklarda mütercim hakkında şimdilik bunun dışında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Terceme-i Aşk-nâme Divan edebiyatı geleneğine uygun olarak mukaddime ile başlamış; hamdele, salvele ve besmele ile devam etmiştir. Ali Behcet eserine Allah'a şükrederek başlamış, Hz. Muhammed'e salavat getirdikten sonra eserini yazma nedenini (sebeb-i telif) belirterek kaynak metnin sahibi Mevlânâ'yı anmıştır. Asıl metne geçerken eserin ismini yazmış ardından besmeleden sonra kaynak beyti yazarak tercümesine giriş yapmıştır. Eserin sonunda verilen tercümenin bitiş tarihi miladî olarak 27 Mayıs 1882'ye denk gelmektedir. Bu durum geleneğin sona erdiği bir döneme işaret etmektedir. *Terceme-i Aşk-nâme* mensur bir tercümedir. Klasik şerh metodunu kullanan Ali Behcet, *Aşk-nâme*'nin 94 beytinin tercümesini yapmıştır. Tercümenin ve şerhin iç içe geçtiği, beyitlerin açıklamalarının kısaca yapıldığı, kelime etimolojisine hiç girilmediği Türkçe anlamlarının ise zaman zaman verildiği eser hacimli değildir.

Terceme-i Aşk-nâme'nin Dil ve Üslup Özellikleri

Klasik Türk edebiyatı ürünlerinde dilin sade, süslü ve ağıdalı olması; şairin eğitim düzeyi ve entelektüel birikimine, amacına, nazım şekillerine, eserin sunulduğu veya hitap ettiği kitleye göre değişmektedir. Aynı durum şerhler ve tercümeler için de geçerlidir. Öğretmek amacıyla halk için kaleme alınan eserler sade ve açık ifadelerden oluşurken tasavvuf veya İslam felsefesinin tartışıldığı veya belagat gibi çeşitli konularda yazılan eserler için aynı şey söz konusu değildir. Farsça, Arapça kitaplara yazılan şerh ve tercümeler belli bir ilim seviyesinde olanlara hitap ettiği ve sanat yapma amacı da güttüğü için ağır, ağıdalı, sadece bu ilim düzeyine sahip kişilere hitap eden onların anlayabilecekleri dil ve üslup özelliklerine sahiptir.

Eserin tamamında görüleceği üzere Ali Behcet, Farsçaya hâkimdir. Ayrıca tekke kültüründen gelmektedir. Bu ortamın eğitiminden geçtiği için İslam felsefesine, tasavvufa, ilahî aşka, dinî literatüre hâkimdir. Farsça şiirleri açıklayacak kadar edebiyat ilmine de vakıf olduğunu söylemek mümkündür. Bu sebeple sıradan insanların anlayabileceği sade ve anlaşılır bir dil kullandığını söylemek doğru değildir. Öğrencilere Farsçayı öğretmek için kaleme alınan şerh, tercüme karışık eserler ile kıyaslanınca Ali Behcet'in çalışmasının çok farklı bir nitelikte olduğu görülecektir. O genellikle kaynak beyitte geçen tamlamaları aynen bırakmış, bunları açıklama gereği duymamış, bazı terimlerin anlamlarını vermemiştir. Klasik şerhlere ve tercümelere bakıldığında kaynak beyitte verilenin üzerine sayfalarca açıklama yapan, örnekler veren çok daha ileri giderek yaptığı açıklamalar üzerine kendi düşüncesini inşa eden belli bir yöntem çerçevesinde profesyonelce eser veren sanatçıların sayısı hiç de az değildir. Ali Behcet'i bu sınıfa dahil etmek isabetli olmayacaktır. Tercüme işini belli bir metoda göre yapmış olmasa da Ali Behcet'in Farsça şiirleri anlamak, açıklamak; hissettiklerini yazıya dökmek konusunda amacına ulaştığı söylenebilir.

Terceme-i Aşk-nâme'nin Muhteva Özellikleri

Kendisinden önce üretilmiş bol miktarda Arapça ve Farsça metnin mirasçısı olan Osmanlı edebî kültüründe şerh, daha çok çeviri amaçlı bir karakter arz etmektedir (Ceylan, 2000, s. 34). Bu durum, Ali Behcet'in eserinde de açıkça görülmektedir. Müellif Türk edebiyatında en çok şerh edilen şairlerden biri olan Mevlânâ'nın şiirini tercüme ederken zaman zaman şerhe yaklaşmıştır. Türk edebiyatında şerh faaliyeti dinî bir misyon üstlenmiştir. Din, tarikat aidiyeti olsun olmasın imparatorluk döneminde hemen hemen tüm sanatçılar için ilham kaynağı olmuştur. Türkçe manzumeleri şerh etme geleneği kadar Farsça manzumeleri şerh etme geleneği tasavvuf çatısı altında gelişmiştir. Tasavvuf öğretilerinde kişinin Allah'a duyduğu aşk başlangıç noktasıdır. Bu yolculuğun sonunda Allah aşkında yok olmak esastır.

İlahi aşkı en güzel şekilde anlatanlardan biri olan Mevlânâ'nın şiirine yazılan şerhin muhtevasını da bu aşk oluşturmaktadır. Tasavvuf felsefesine derinlemesine girmeden bazen birebir çeviri bazen çok kısa bilgiler vermekle yetinen Ali Behcet genel olarak beyitte verilmek istenen anlamı kısa bir şekilde açıklamayı yeğlemiştir. Zaman zaman ayet ve hadislerden ictibas yapan Ali Behcet aşkın kişiyi ulaştıracığı son nokta olan insan-ı kâmil olma konusunda okuyucuyu düşündürmüş, istisnasız her beyitte geçen aşk sözcüğüne bağlı olarak bu kavramı açıklamıştır.

Ali Behcet'in Şerh Metodu

Aşk-nâme aruzun “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. *Terceme-i Aşk-nâme* adından da anlaşılacağı üzere bu eserin mensur tercümesidir. Klasik şerh metodunu kullanan Ali Behcet, *Aşk-nâme*’nin 94 beytinin tercümesini yapmıştır. Bu minvalde öncelikle orijinal beyti ardından buradan anlaşılması lazım gelen manayı vermiştir. Beyti açıklarken kelime kelime tercüme yapmamış genel olarak beytin tamamında anlatılmak isteneni belirtmiştir.

‘Aşk bā-her kesī ‘ināyet kerd
Ez-ezel tā ebed hīmāyet kerd (10. Beyit)

Bu beyt-i nuket-āmiziñ maẓmūn-ı hīkmet-meşhūnı sulṭān-ı ‘aşk her kimseye ‘ināyet ü iltifāt eyledi ezelden ebede kadar hīmāyet eyledi. Hāşılı ölene dek belāya ve muşābdan maşūn eyledi demekdir.

Ali Behcet orijinal beyitten sonra kendi düşüncesine geçerken “bu beyt-i dil-peẓirīñ ma‘nā-yı leṭāfet-i meşhūnı”, “iş bu beyt-i dil-nişiniñ ma‘nā-yı haḳīkat-i ihtivāsı”, “bu beyt-i dil-rubūdeniñ ma‘nā-yı hīkmet-i mūntehāsı”, “bu beyt-i ‘ibret-engiziñ ma‘nā-yı riḳḳat-i istināsı...” şeklinde eseri öven kalıplaşmış ifadelerle tercümeyle başlamıştır.

Bu beyt-i dil-peẓirīñ ma‘nā-yı leṭāfet-i meşhūnı ‘aşk diyü zebān-zed olan keyfiyet aşāleten maḥabbetde gizlenen şeydir. (1. Beyit)

İş *bu beyt-i dil-nişiniñ* ma‘nā-yı haḳīkat-i ihtivāsı ‘aşk çünki bir insāna zāhir olursa erkek arslan o kimseniñ öñünde za‘īf ü ‘aciz kalur. (2. Beyit)

Bu beyt-i dil-rubūdeniñ ma‘nā-yı hīkmet-i mūntehāsı kendüsini ‘aşk istilā iden ḳapu-be-ḳapu maḥalle-be-maḥalle çokluk segretir. (3. Beyit)

Bu beyt-i dil-rubūdeniñ maẓmūn-ı haḳīkat-meşhūnı ‘aşk vücūd taḥṭı üzerinde sulṭāndır. Andan ṭolayı dil ü cān anıñ taḥṭında niḡeh-bānıdır. (28. Beyit)

Ali Behcet bazı beyitleri tercüme ederken bazılarını şerh etmiştir. Aşağıda görüleceği üzere ilk örnekte beyti nesir biçiminde verip bırakmışken diğer örneklerde klasik metoda uygun olarak “fāide” başlığı altında anlamı bilinmeyen kelimeleri açıklamıştır.

‘Aşk-bāzī çü Zü’lfikār-ı ‘Alīst
‘Aşk maḳşūd-ı her nebī vü velīst (38. Beyit)

Bu beyt-i dil-ārānıñ mefḥūm-ı hīkmet-i mersūmı ‘aşk-bāzlık ‘Alī’niñ Zü’lfikār’ı şecā‘at-dişarı gibidir. Yine ‘aşk her nebī ve velīniñ maḳşūd u maṭlūbıdır.

‘Aşk bāşed hemīşe merhem-i rīş
‘Aşk hem nūş bāşed ü hem nīş (19. Beyit)

Bu beyt-i laṭīfniñ mefḥūm-ı mūnīfi ‘aşk dā’imā yaranıñ merhemidir. ‘Aşk hem nūş ve hem nīş olur.

Fā’ide: Nūş, içilecek nesne; nīş igne ve diken ma‘nāsındır.

‘Aşk hem mūnis-i Kelīm buved
Fāriḡ ez-atlas u gilīm buved (39. Beyit)

Bu beyt-i dil-nişiniñ me‘āl-i ma‘rifet-iştimali ‘aşk Kelīmullāh’ıñ ya‘nī Mūsā ‘aleyhi’ s-selām ḥazretleriniñ daḡı mūnisidir. Atlas u gilīmden fāriḡ ü āzādedir.

Fā’ide: Atlas bir nev‘ ipekden ma‘mūl ḳumāş demekdir. Gilīm yūñden nesc olunmuş keçe ye dinür.

Ali Behcet eserini kaleme alırken belli bir düzene uymamıştır. Düzendeki kastedilen hem Ali Behcet’in beyitleri açıklarken belli bir kurala uymaması hem de klasik şerh metodunda olduğu gibi belli bir şablona göre hareket etmemesidir. Bazen beyiti cümle hâline getirip bırakmış bazen kelimelerin anlamlarını vererek ayrıntıya girmiş bazense sosyolojik, kültürel, etimolojik meselelere kadar açıklama yapmış, başka şârihleri ismen anmıştır.

‘Aşk mānend-i ergunūn bāşed
Der-heme ‘ilm-i zū-fūnūn bāşed (35. Beyit)

Bu beyt-i tarab-engîzîñ mefhûm-ı şevk-i mersûmı yine lezzet-i dehende-i ehl-i kemâl olan 'aşk ergününe beñzer. 'İşk bi'l-küllîyye fûnûn şâhibiniñ 'ilmidir. Hâşılı 'aşk her şâhib-i fûnûn içün 'ilm ü ma'rifetdir.

Fâ'ide: Ergenün, enderün vezninde ma' rûf sâzdır. Eflâtûn ihtirâ' ıdır. Naşārâ vü Rûmiyân tâ'ifesi yevm-i mu' ayyenlerinde kilisâlarında çalarlar. Mûte' addid iri ve hürde, içi boş kâmiş gibi ağaçları zîr ü bem uşûlî üzere važ' idüp ardında gurg gibi bir nesne itmişler. Çekdikçe andan hâşıl olan hevâdan ol ağaçlar mûsikâr gibi şadâ virir ve bazıları didiler ki ergenün mezâmîr ma'nâsınadır. Nefs-i ebleh çalınan sazların mecmû'una şâmil ism-i cinsdir.

'Aşk âyât-ı beyyinât buved
'Aşk şîrîn-ter ez-nebât buved (53. Beyit)

Bu beyt-i dil-firîbiñ ma'nâ-yı münîfî sulţân-ı 'aşk hâkâ'yıkı u dekâ'yıkı kulüb-ı 'ârifîne ilkâ vü ibrâz ider. 'Aşk nebâtıdan tatlı ve lezîzdür. (Fa'ide) Nebât meşhûr şekkerdür. Beyyinât, delâ'il-i vâziha ile bedîdâr u âşikâr olan mu' cizât dimekdür.

'Aşk esrâr-ı nûn ve'l-kalem est
Ber-heme kâ'inât çün 'alem est (54. Beyit)

Bu beyt-i dil-çistenin me'âl-i hâkîkat-etşâfî 'aşk nûn ve'l-kalem esrârıdır. Cümle kâ'inât üzere 'ilm gibidür. (Fa'ide-i 'amîka) Nûn ve'l-kalem ve mâ yeşürür² süre-i celîlesinin tefsîri[n]de ba'zı 'ârifinden rivâyeten Rûhu'l-Beyân şâhibi nûn nûnu'z-zâtü'l-kalem kalemü's-şîfât diyü taşrih buyurmuşlardır.

Ali Behcet şerh yaparken zaman zaman Mevlânâ'nın Mesnevisi'nden yararlanmış beyitte geçen kavramların, ifadelerin anlaşılması için eser sahibinin başka bir eserini kaynak göstermiştir. Bu şekilde bahsedilen kavramı eser sahibinin verdiği anlamla açıklamış böylece kaynak beyti açıklama adına yerinde ve yol gösterici bir yaklaşım sergilemiştir.

'Aşk Sîmurğ-ı Kûh-ı Kâf buved
'Aşk-bâzî ne ez-güzâf buved (30. Beyit)

Bu beyt-i dil-hırâşın me'âl-gülbün-i ihtimâli sulţân-ı 'aşk Kâf Tağı'nın Sîmurğ'ıdır. 'Aşk-bâzlık lâf ve sözden tolayı olmaz.

Fâ'ide: Sîmurğ lûgatde bir nev' mevhûm hayvân ma'nâsınadır. Lâkin Mevlânâ Hüdâvendigâr Mesnevi-i Şerîf'inde cism-i insân-ı kâmilî Kûh-ı Kâf ve rûh-ı şerîfî Sîmurğ'dan 'ibâret buyurmuşdur.

Ali Behcet her ne kadar eserini tercüme olarak nitelendirse de bu ifadeyle günümüzdeki tercüme anlayışından farklı tercüme-şerh iç içe bir şeyi kastettiği muhakkaktır. Bunun ispatlarından biri de kaynak beyti tercüme ederken açıklamasını zenginleştirmek için kaynak eserden bağımsız beyitlere yer vermesidir.

'Aşk maqbûl-i muqbilân âmed
Gül ü gülzâr-ı bülbülân âmed (7. Beyit)

Bu beyt-i laîfîñ ma'nâ-yı münîfî 'aşk cümle muqbillerin ve tâlî'i yâr u yâver olan kimselerin maqbûl u mergûbudur. 'Âşıkân-ı bülbül-i meşrebânın güllüğü ve gülidir. Hâşılı faş-ı bahârda bülbüllerin nağme-senc oldukları gibi 'âşık-ı şûrideler dağı mevsim-i bahârın hülûlî mülâbesesiyle

Berg-i der-ñitân sebz der-naazar hoşyâr
Her varağı defterist ma'rifet Kird-gâr

beytini der-piş muţâla'a iderek neş'elenür.

Günümüzdeki şerh anlayışına yaklaşan bir yöntem kullanan mütercim bir çeviriden fazlasını yaparak şiirde anlatılan soyut ve tasavvufî konuları benzetmeler üzerinden somutlaştırmıştır. Böylelikle eserin muğlak yapısını okuyucu nezdinde anlaşılır kılmıştır.

² "Nûn. Kaleme ve (yazanların) onunla yazdıklarına andoldun ki..." Kur'an-ı Kerim, Kalem 68/1.

Eserin Tespit Edilen Nüshaları

Terceme-i Aşk-nâme'nin üç matbu nüshasına ulaşılmıştır. Bu nüshalar birbirinden farklı olmayıp aynı nüshanın kopyası niteliğinde olduğundan çalışmanın tenkitli bir şekilde hazırlanmasına gerek görülmemiştir. Seyfettin Özege ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan nüshaların ilk sayfalarında karışıklığın olması birkaç beyit tercümesinden sonra mukaddimenin gelmesi problem oluşturmuştur. Bu sebeple mukaddime ile başlayan İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda bulunan nüsha esas alınmıştır. Okunamayan veya anlamı belirsiz kısımlarda ise diğer nüshalara müracaat edilmiştir. *Aşk-nâme*'nin tespit edilen nüshaları ve bunların bulunduğu kütüphane bilgileri aşağıda verilmiştir.

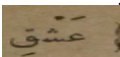
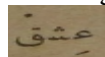
Ali Behcet, *Tercüme-i Aşk-nâme*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler Koleksiyonu, No: HP_Osm_00170/01.

Ali Behcet, *Tercüme-i Aşk-nâme*, Seyfettin Özege Kütüphanesi, No: 13889/SÖ 1301; 1884, 0123683.

Ali Behcet, *Tercüme-i Aşk-nâme*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu, No: 3067.

Nüshanın İmla Özellikleri

Ali Behcet, metni tercüme ederken hareke kullanmamış; ancak orijinal beyitleri verirken, ünsüzlerin üstünde veya altında yer alan hareketleri kullanarak sözcüklerin okunuşu konusunda okuyucuyu bilgilendirmiştir.

Metin içerisinde Türkçe eklerin yazımında az da olsa tutarsızlık görülmektedir. Özellikle aşk sözcüğünün bazen üstün [1b] bazen de esreyle [4a] gösterildiği farklı imlalara rastlanmaktadır. Bu tür farklılıkları hatadan ziyade dönem müelliflerinin yazıya bakış açısıyla açıklamak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Müellifler için önemli olan standart bir yazım biçimi oluşturmak, yakalamak değil sesin kaydedilmesidir. Zaten dönem itibarıyla imlada birliği sağlayacak kuralların ve kurumların olmaması da bu konuya bakış açısını göstermektedir.

Bu çalışmada Ali Behcet'in *Terceme-i Aşk-nâme* adlı eseri bilimsel transkripsiyon yöntemiyle Latin alfabesine aktarıldıktan sonra eser biçim, şekil, muhteva yönünden incelenerek XIX. yüzyılın ikinci yarısında kaleme alınan bu eserden hareketle dönemin tercüme anlayışı üzerinde genel bir okuma yapılacaktır.

Terceme-i Aşk-nâme Metni

Mukaddime

Terceme-i 'Işk-nâme-i Hâzret-i Mevlânâ Celâleddîn Rûmî Kuddise Sırruhu

(1) Ba' d edâ-yı mâveceb 'aleynâ ya' nî sitâyiş ve niyâyiş ve çehârüm du' â ve şenâ ve şükr-i nî' met (2) ve Muḥammedet her perverdigâr-ı ki heme mevcûdât ez-vücûdet kâ'im şode est (3) ve zuhur ve tûlû'-ı cümle be-irâde-i ü hâşıl şode ve hiç çizî ez-taht-ı meşîtes (4) istiḥlâş-ı nâ-müyesser est ve her giyâhî ki ez-zemîn rüyed be-feyz-i vücûd ve kerem-i (5) ü ḥâlî nîst ve be-muktezâ-yı âyet-i celîle *fê-eynemâ tuvellû fe semme vechu'llâh*³ hiç zerre-i ez-zerrât-ı (6) 'âlem ve hiç kaṭre-i ez-kaṭerât ve cebelî ez-cibâl ü buḥâr-ı cümle *vaḥdehü lâ-şerîke leh*⁴ (7) güyed ve dürüd ve taḥiyyât-ı firâvân ber-cân-ı enbiyâ ve Resûl 'aleyhi's-selâm ve alî (8) alet-taḥşîş-i ber-cân-ı muhterem peygâmerân ve peygâmer-i âḥirü'z-zamân peygâmer-i mâ-Muḥammedü'l-Muṣṭafa (9) 'aleyhi efzelü'l-şalavât ve ekmele't-taḥiyyât bâd ki ḥalk-râ ez-butte-i dâlâlet ve çâh-ı (10) cehâlet be-vâşıta-i envâr-ı hidâyet ḥalâs kerdânîd ve ba' zî ḥalâyık-râ be-'ilm-i Ḥudâ- (11) şinâsi ḥâş-kerdânîd ve ma'rifet-i nefis be-ma'rifet-i Ḥaḳ resânîd ve ber-cân ehl-i beyt (12) 'aleyhi ez-kâ el-taḥiyyat ve yârân-ı ḥaḳîḳat-nişân ve ḥândân-ı sa'âdet-resân ü bâd ba' d-ı (13) ez-şenâ-yı işân bedâyi'ined ki in

³ [Doğu da Allah'ındır batı da.] Nereye dönerseniz Allah'ın zatı oradadır. [Şüphesiz Allah (zat ve sıfatlarında) sınırsızdır, her şeyi bilmektedir.] (Bakara 2/115).

⁴⁴ O birdir ve ortağı asla yoktur.

muhtaşar-ı kitâbîst der-beyân-ı 'aşk ve 'âlem-i Hüdâ-şinâs-ı (14) ve şanâyî' ü bedâyî' ve ğarâyib ü 'acâyib kudret-i ü der-'âlem-i zâhir ve 'âlem-i bâtin (15) u şinâhten âyât ve beyyinât ü der-âfâk u enfûs ve in 'ışk-nâme-i hazret-i Mevlânâ (16) kuddise sırrahü-râ (*Rumûzu'l-'ârifîn*) nâm-nihâde şod ve der-hayn-ı mutâla'a sehv ü haî' eteş (17) be-naazar-ı qabûl 'afv-fermâyîd ve in-bende-i mürçe râh-ı der-eşnâyeş du'â be-konîd bâkî (18) taşîn ü âferîn be-Rabbü'l-'ibâd bād.

Mütercim: 'Alî Behcet

Birinci def'a olarak ma'ârif nezâret-i celîlesiniñ 3 Temmuz sene 98 târihli ve 311numerolu ruşşatıyla tab' olunmuşdur.

Der-Sa'âdet

Maḥmūd Beg Maṭba'ası Bâb-ı 'Âlî Civarında Ebū's-Su'ūd Caddesinde Numero 76

1301

[1b]

(1) Terceme-i 'İşk-nâme

(2) Bismi'llāhirrāhmani'rrahīm

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Beyit

(3) 'Aşk der-ḥubb-ı aşl maḥfī būd
Nāgihānī cemāl-i ḥ'ış numūd

(4) Bu beyt-i dil-peziñ ma'nâ-yı leṭâfet-i meşhûnı 'aşk diyü zebân-zed olan keyfiyet (5) aşâleten maḥabbetde gizlenen şeydir. Çünkü bu 'aşk kendisiniñ cemāl-i bā-kemālını (6) insāna añsızñ gösterir. Dikkat olunmalı söz insān-ı kâmil ḥaqqındadır.

2. Beyit

(7) *Ez pes-i perde çün birün âmed*
Şîr-i ner piş-i ü zebün âmed

(8) İş bu beyt-i dil-nişiniñ ma'nâ-yı ḥaḳîkat-iḥtīvâsı 'aşk çünkü bir insāna zâhir (9) olursa erkek arslan o kimseniñ önünde za'îf ü 'âciz kalur.

3. Beyit

(10) *Der-be-der kû-be-kû devîd besî*
Lâyîk-ı ḥ'ışten ne-dîd kesî

(11) Bu beyt-i dil-rubûdeniñ ma'nâ-yı ḥikmet-i müntehâsı kendüsini 'aşk istilâ iden (12) kapu-be-kapu maḥalle-be-maḥalle çokluk segretir. Kendüsiniñ lâyıķını bir kimse bilmez.

4. Beyit

(13) 'Aşk-ı penhân âşikārâ şod
Tâ ki ez-ḥâne be-sûy-ı şahrâ şod

(14) Bu beyt-i 'ibret-engiziñ ma'nâ-yı rikḳat-i istinâsı gizli olan 'aşk zâhir (15) ü bedîdâr oldı tâ ḥânenen şahrâ cānibine kadar gitdi.

[2a]

5. Beyit

(1) 'Aşk-ı penhân duzd-ı ḥâne ezüst
Sûy-ı şahrâ vü kunc-ı ḥâne ezüst

(2) Bu beyt-i 'anber-büyüñ ma'nâ-yı 'ibret-i mu'tâdı insānda gizlenen 'aşk ḥâne (3) ḥırsızdır ve belki ḥâne ḥırsızlığı andandır. Çünkü sirḳat yalnız māl (4) çalmak ma'nâsıyla değil oldığı

añlaşıyor. Ya şahrâ tarafına ve seyrâna meyl (5) ü maḥabbet ve evde oturup ülfet ü ünsiyet itmek ‘aşkıñ âşârındandır.

6. Beyit

(6) ‘Aşk âşâr-ı h^vîş kerd izhâr
Fâ‘tebir minhü yâ üli’l-ebşâr

(7) Bu beyt-i hayret-efzânîñ ḥaḳîḳati cami‘ olan ma‘nâsı ‘aşk dinilen keyfiyyet (8) dinilen keyfiyyet-i mergûba vü müstaḥsene kendi âşâr-ı kemâlât-dişarını gösterdi. (9) Ey ‘aḳılluluk iden kesân! Sizler o ‘aşk ki mürebbî-i kāmildir andan i‘tibâr alıñız. (10) Kendüsini envâr-ı ‘aşk istilâ iden kimseyi budala yerine koyup da eğlenmeyiniz. (11) Şoñra rezîl olursuñuz. Çünkü ‘aşk kul yapması degildir. O cihetle (12) ‘âşık nihâyetü’l-emr her ḥuşuşda galebe ider her ne kadar *men ceht-i rezîl vesvây-ı* (13) ‘âlem olursa da.

7. Beyit

(14) ‘Aşk maḳbûl-i muḳbilân âmed
Gül ü gülzâr-ı bülbülân âmed

(15) Bu beyt-i latîfîñ ma‘nâ-yı münîfî ‘aşk cümle muḳbilleriñ ve tâli‘i yâr u yâver olan (16) kimseleriñ maḳbûl u mergûbudur. ‘Âşıkân-ı bülbül-i meşrebânîñ güllüğü ve gülidir. Hâşılı (17) faşl-ı bahârda bülbülleriñ nağme-senc oldukları gibi ‘âşık-ı şürîdeler daḫi mevsim-i bahârîñ ḥulûlî mülâbesesiyle

*Berg-i der-ḥitân sebz der-naẓar hoşyâr
Her varaḳî (18) defterist ma‘rifet Kird-gâr*

beytini der-pîş muṭâla‘a iderek neş‘elenür.

8. Beyit

(19) ‘Aşk bâ-her ki yek nefes sâzed
Her çi dâred bi-‘aşk der-bâzed

(20) Bu beyt-i dil-rübânîñ mefhûm-i ḥalâvet-i mersûmı sultân-ı ‘aşk bir nefesde her kimseye [2b] düzilürse ya‘nî iltifât eyleyse her ne ki ‘aşkda vardır anı oynadır. (2) Hâşılı ifşâ-yı râz derûn eyler dimekdir.

9. Beyit

(3) ‘Aşk bâşed hemîşe keşf-i ḥicâb
Fâriğast ü hem ez-şavâbu vü ‘iḳâb

(4) Bu beyt-i dil-firîbîñ maẓmûn-ı tarâvet-meşḥûnı ‘aşk dâ‘imâ ḥicâbı giderür. Daḫi (5) ‘aşk şavâb u ‘iḳâbdan fâriğdir.

10. Beyit

(6) ‘Aşk bâ-her kesî ‘inâyet kerd
Ez-ezel tâ ebed ḥimâyet kerd

(7) Bu beyt-i nuket-âmiziñ maẓmûn-ı ḥikmet-meşḥûnı sultân-ı ‘aşk her kimseye (8) ‘inâyet ü iltifât eyledi ezelden ebede kadar ḥimâyet eyledi. Hâşılı ölene dek (9) belâya ve muşâbdan maşûn eyledi dimekdir.

11. Beyit

(10) ‘Aşk şayyâd-ı murğ-ı insânest
‘Aşk mecmû‘-ı her perişânest

(11) Bu beyt-i münîfîñ ma‘nâ-yı latîfî ḥünkâr-ı ‘aşk kuş gibi olan insânîñ (12) avcısıdır. Şehr-yâr-ı ‘aşk rübûde-i yâr-ı dil-fiğâr olan her perişân mecmû‘ (13) ḥâtırdır.

12. Beyit

(14) ‘Aşk divâne kerd ‘âḳıl-râ
‘Aşk ḥüş-yâr kerd gâfil-râ

(15) Bu beyt-i 'ibret-i meşhûnuñ mefhûm-ı münîfî sultân-ı 'aşk 'âkıll olan kimseyi (16) deli ve dīvâne eyledi. Yine kişver-i vücûdda hükümrân olan 'aşk ğâfil (17) ü câhil ve bî-şu'ûr ve 'âtıl olan kimseyi 'âkıll u dānâ eyledi.

13. Beyit

(18) 'Aşk-râ âteşest süzende
Merd-i âzād-râ koned bende

(19) Bu beyt-i dil-firîbiñ ma'nâ-yı laṭîfî yine memleket-i vücûdda şâhib-fermân olan [3a] (1) sultân-ı 'aşk yakıcı âteşdir. Kayd-ı 'alâyıkdan âzād olan insân-ı kāmili bende-i (2) halka be-güş eyler. Hâşılı kendüsine köle eyler dimekdir.

14. Beyit

(3) 'Aşk kâfir koned müslimân-râ
Hem be-kâfir bi-baḥşed imân-râ

(4) Bu beyt-i haḳîkat-meşhûnuñ maẓmûn-ı 'ibret-ihtivâsı fülk-i vücûdda mürebbî olan (5) 'aşk müselmânı kâfir ider. Bunuñla ber-â-ber yine kâfir-meşreb olan kimseye (6) imânı bağışlar.

15. Beyit

(7) 'Aşk fâriğ zi-dām u dâne buved
'Ucb-ı ū der-kudām-hâne buved

(8) Bu beyt-i dil-firîbiñ ma'nâ-yı münîfî sultân-ı 'aşk dām u dāneden fâriğ ü âzādedir. (9) Anıñ kibr ü ğururu kaḡı ħānede olur.

16. Beyit

(10) 'Aşk ez-dīdehā nihān bâşed
Dāyimü ender-miyân-ı cān bâşed

(11) Bu beyt-i dil-efrûzuñ ma'nâyı 'ibret-'āmîzi 'aşk gözlerden gizlidir. Dā'imā (12) cānıñ miyânındadır. Hâşılı her ne kadar 'aşk gizli bir laṭîfe ise de dā'imā insân-ı (13) kāmiliñ cānı içre bulunur.

17. Beyit

(14) 'Aşk bā-her ki âşināyî kerd
Sūy-i ma'şūka reh-nūmāyî kerd

(15) Bu beyt-i münîfiñ ma'nâ-yı laṭîfî 'aşk her kimseye ki 'âşinālık itdi ve iltifāt (16) eyledi ma'şūkasınıñ tarafına yola göstericilik eyledi.

18. Beyit

(17) 'Aşk dārū-yi hūş-i bî-hūşest
Hurrem ān dil ki ū der-âġūşest

(18) Bu beyt-i dil-pesendiñ ma'nâ-yı haḳîkat-ihtivâsı 'aşk, 'aķılsız olan 'aķılsızıñ (19) 'ilācıdır. Mesrūr u mübārek ve şād u ħandān oldular ki o kucaķdadır.

[3b]

19. Beyit

(1) 'Aşk bâşed hemîşe merhem-i riş
'Aşk hem nūş bâşed ü hem nîş

(2) Bu beyt-i laṭîfiñ mefhûm-ı münîfî 'aşk dā'imā yaranıñ merhemidir. 'Aşk hem nūş (3) ve hem nîş olur. **Fā'ide:** Nūş, içilecek nesne; nîş igne ve diken (4) ma'nāsınadır.

20. Beyit

(4) 'Aşk nūr-ı dilest ü âteş-i şevķ
Her ki 'âşık ne-şod ne-dāred zevķ

(5) Bu beyt-i dil-ārānîñ ma'nā-yı 'ibret-engîzi 'aşk gönlün nûru ve şevk (6) ü tarab-âteşidir. Her kimse ki 'âşık olmadı zevk tutmadı. Çünkü *men lem yezuḡ* (7) *lem ya'rif*⁵ bir şey çeşide olunmadıkça o şey'in lezzeti anlaşılmaz dır.

21. Beyit

(8) 'Aşk mā-rā ṭabīb-i ḥāzık şod
Gāh ma'şūk u gāh 'āşık şod

(9) Bu beyt-i ḥaḳīkat-perdāzîñ maẓmūn-ı ḥikmet-meşhūnı 'aşk bize ṭabīb-i ḥāzık (10) oldu bunuñla ber-ā-ber ba'żān māşūk ve ba'żān 'āşık oldu.

22. Beyit

(11) 'Aşk der-ḥücre-i dilest muḳīm
Her ki 'āşık şod ü ne-dāred zi-bīm

(12) Bu beyt-i 'ibret-āmiziñ me'al-i ḥaḳīkat-iştimali 'aşk ḥücre-i dil içre muḳīmdır. (13) Her kimse ki 'āşık-ı şādık ve cigeri âteş-i yār ile yanık oldu o kimse (14) aṣlā ve ḳātibeten ḥavf u ḥaşyet tutmaz.

23. Beyit

(15) 'Aşk miḥrāb-ı cān u dil bāşed
Ḳible-i ten zi-āb u gil bāşed

(16) Bu beyt-i dil-efrūzuñ ma'nā-yı münifî 'aşk diyü zebān-zed iştihār olan keyfiyyet-i (17) nefise cān u dil miḥrābıdır. Şu ile çamurdan ḥāşıl teniñ ḳiblesidir ya'nî (18) ḳible-i ehl-i dil 'aşkıdır demek lāzımdır.

[4a] 24. Beyit

(1) 'Aşk der-dil nişānei dāred
Der-derūn-ı ḥāş ḥānei dāred

(2) Bu beyt-i dil-rübüdeniñ mefhūm-ı zarāfet-mersūmı 'aşk insān-ı kāmiliñ gönlünde (3) bir nişāne vü 'alāmet tutar. Daḥi ḥavāşş-ı ḥaḳīkat ihtişāşın içerüsünde (4) bir ḥāne tutar. Ḥāşılı 'ışk ehl-i derd olanlarda bulunur dır.

25. Beyit

(5) Aşk hem cennet ü rāḥat-ı cān
'Aşk-rā cān u dil buved cūyān

(6) Bu beyt-i ibret-i ālüfteniñ me'al-i ḥikmet-i iştimali 'aşk hem cennet ü hem rāḥat (7) ve cān u āsüdelikdir. 'Aşkı cān u dil arayıcıdır.

26. Beyit

(8) 'Aşk hem merhem-i dil-i riş est
'Aşk-rā miḥnet ü belā biş est

(9) Bu beyt-i münifîñ ma'nā-yı laṭifî yine iḳlīm-i vücūdda fermān-peymā-yı 'adālet olan (10) sultān-ı 'aşk mecrūḥ ve yaralı olan gönlün de merhemidir. 'Aşkıñ miḥnet (11) ü belası ziyādedir.

27. Beyit

(12) 'Aşk sāḥist ṭālī'at mes'ūd
'Aşk Ayāzist 'āḳibet Maḥmūd

(13) Bu beyt-i dil-ārānîñ maẓmūn-ı ğarābet-i meşhūnı 'aşk sehv idicidir. Anıñ ṭālī' (14) mes'ūd u mübārekdir. 'Aşk bir maḥbūbdur. Anıñ 'āḳibeti maḥmūddur. Ḥāşıl-ı kelām (15) ve netice-i merām ḥünkār-ı 'aşk ḥüsnde Sultān Maḥmūd Sebüktekin'in maḥbūbı bulunan (16) veziri meşhūr Ayāz gibidir ki nihāyetü'l-emr memleket-i vücūdda Sultān Maḥmūd (17) Sebüktekin gibi ḥüküm-rān u fermān-revāndır.

⁵ "Tatmayan bilemez. Kim ki tatmamış; o, tadını bilemez."

28. Beyit

(18) 'Aşk ber-taht-ı sîne sultân şod
Dil ü cân pās-pān-ı ū z'ān şod

(19) Bu beyt-i dil-rübüdeniñ mazmûn-ı haqîkat-meşhûnı 'aşk vücûd tahtı üzerinde (20) sultândır. Andan tolayı dil ü cân anıñ tahtında nigeñ-bānıdır.

[4b]

29. Beyit

(1) 'Aşk deryā-yı mevc-i hūnīn est
Şifāt-ı 'aşk âteş-i taḥsīn est

(2) Bu beyt-i 'anber-būnuñ mefhûm-ı münîfi sultân-ı 'aşk kanlı talğalı deryâdır. 'Aşkıñ (3) şıfatı taḥsīn-i âteşidir.

30. Beyit

(4) 'Aşk Sîmurğ-ı Kūh-ı Kāf buved
'Aşk-bāzī ne ez-güzāf buved

(5) Bu beyt-i dil-hırāşıñ me'āl-gülbūn-i ihtimālî sultân-ı 'aşk Kāf Tağı'nıñ Sîmurğ'ıdır. (6) 'Aşk-bāzlık lâf ve sözden tolayı olmaz. **Fā'ide:** Sîmurğ lügatde bir nev' (7) mevhûm hayvân ma'nâsınadır. Lâkin Mevlânâ Hudâvendigâr Meşnevî-i Şerîf'inde cism-i insân-ı (8) kāmili Kūh-ı Kāf ve rūḥ-ı şerîfi Sîmurğ'dan 'ibâret buyurmuşdur.

31. Beyit

(9) 'Aşk der-ḥānmān nemî künced
'Aşk ender cihān nemî künced

(10) Bu beytiñ ma'nā-yı münîfi 'aşk bu bildigimiz evlerden bir eve şıgmaz. 'Aşk dünyāya (11) daḥi şıgmaz.

32. Beyit

(12) 'Işk şehyār-ı lā-mekān bâşed
Nükte-i sırr-ı kün fe-kān bâşed

(13) Bu beytiñ mefhûm-ı hayret-mevsûmı 'aşk lā-mekān-ı pâdişāhıdır. Kün-fe-kān sırrınıñ (14) nüktesidir.

33. Beyit

(15) 'Aşk ber-taht-ı dil-i Süleymānest
Mā gedāyīm u 'aşk sultānest

(16) Bu beytiñ ma'nā-yı ihtivāsı sultân-ı 'aşk Süleymān gönlünüñ tahtı üzeredir. (17) Biz neredeyiz ve sultân-ı 'ışk nerededir.

34. Beyit

(18) 'Aşk hem dīn ü dāniş ü hūnerest
Cān-ı cānān u nūr der-başārest

(19) Bu beyt-i haqîkat-efzāniñ ma'nā-yı ḥikmet-i i'tilāfi yine iklim-i vücûdda şāhib-i [5a] (1) 'adâlet olan 'aşk hem dīn ü diyānet ve hem de 'ilm ü hūner ve ma'rifetdir. Cānāniñ (2) cānı ve başarda nürdür. Hāşılı 'aşk bir lezzet-i rûḥāniyyedir ki degil vücûdını (3) âdeme belki semevât ve zemîne ḥükümrān ve rûḥ-baḥşādır.

35. Beyit

(4) 'Aşk mānend-i ergünün bâşed
Der-heme 'ilm-i zū-fünün bâşed

(5) Bu beyt-i tarab-engiziñ mefhûm-ı şevk-i mersûmı yine lezzet-i dehende-i ehl-i kemāl (6) olan 'aşk ergününe beñzer. 'Işk bi'l-külliyeye fūnün şāhibiniñ 'ilmidir. Hāşılı (7) 'aşk her şāhib-i fūnün için 'ilm ü ma'rifetdir. **Fā'ide:** Ergünün, enderün (8) vezninde ma'rûf sâzdır. Eflâtun ihtirā'ıdır.

Naşārā vü Rūmiyān tā'ifesi (9) yevm-i mu'ayyenlerinde kilīsalarında çalarlar. Müte'addid iri ve hürde, içi boş (10) kâmiş gibi ağaçları zîr ü bem uşûli üzere važ' idüp ardında gurg (11) gibi bir nesne itmişler. Çekdikçe andan hâşıl olan hevâdan ol ağaçlar müsîkâr (12) gibi şadâ virir ve bazıları didiler ki ergenün mezâmîr ma' nâsınadır. Nefs-i ebleh (13) çalınan sazların mecmû'una şâmil ismi cinsdir.

36. Beyit

(14) 'İşk 'aķlest ü nûr-ı îmānest
'Aşk İslām-ı sırr-ı insānest

(15) Bu beyt-i hâķîķat-āmîziñ me'âl-i leṭāfet-iştimālî 'aşķ 'aķldır ve îmāniñ nûrıdır. 'Aşk, (17) insān sırrınıñ İslām'ıdır.

37. Beyit

(18) 'Aşk tevḥîd-i 'ārifān bâşed
Mūnis-i cān-ı 'āşıkān bâşed

(19) Bu beyt-i 'ibret-i meşḥūnuñ mażmūn-ı hâķîķat-nümünü 'aşķ 'ārifleriñ tevḥîdidir (20) daḥi 'āşıkalarıñ cānınıñ mūnisidir

38. Beyit

(21) 'Aşk-bāzî çü Zü'lfikār-ı 'Alîst
'Aşk maķşūd-ı her nebî vü velîst

(22) Bu beyt-i dil-ārāniñ mefhūm-ı ḥikmet-i mersūmı 'aşķ-bāzlık 'Alî'niñ Zü'lfikār'ı (23) şecā'at-dişarı gibidir. Yine 'aşķ her nebî ve velîniñ maķşūd u maṭlūbıdır.

39. Beyit

[5b]

(1) 'Aşk hem mūnis-i Kelîm buved
Fāriğ ez-aṭlas u gilîm buved

(2) Bu beyt-i dil-nişîniñ me'âl-i ma'rifet-iştimālî 'aşķ Kelîmullāh'ın ya'nî Mūsā 'aleyhi' (3) selām ḥazretleriniñ daḥi mūnisidir. Aṭlas u gilîmden fāriğ ü āzādedir. (4) **Fā'ide**. Aṭlas bir nev' ipekden ma' mül ḳumāş dimekdir. Gilîm yünden nesc olunmuş (5) keçeye dinür.

(6) 40. Beyit

'Aşk hem ez-Cüneyd ü Ḥallāc est
Ber-ser-i cümle serverān tāt est

(7) Bu beyt-i dil-firîbiñ mażmūn-ı leṭā'if-i meşḥūnı yine ḳişver-i vücūdda ḥükümran (8) olan 'aşķ daḥi Cüneyd-i Bağdādî ve Ḥallācdandır ya'nî ol sulṭān-ı 'aşķ bir keyfiyyet-i (9) müstaḥsenedir ki Ḥallāc-ı Mañşūr ve Cüneyd-i Bağdādî ḳaddesenāllahi esrārihim ḥazretlerinden (10) ilerü gelür. Bunuñla ber-ā-ber cümle büyükleriñ başı üzere tāt-ı meserret-i ibtihācdır. (11) (*Teferrūs kîned yārān-ı men*.)

41. Beyit

(12) 'Aşk erinî vü len terānî goft
'Aşk-ı sübhānî men yerānî goft

(13) Bu beyt-i münîfiñ ma'nā-yı laṭîfi yine memleket-i vücūdda şāḥib-i ḥüküm olan (14) sulṭān-ı 'aşķ *erinî vü len terānî* didi. 'İşk-ı hâķîķi ki Cenāb-ı Ḥaḳ ve Feyyāz-ı (15) Muṭṭaḳ ḥazretlerine maḥabbetdir. İşte mine'l-evvel baḥş olunan 'aşķ *men yerānî* (16) didi. **Fā'ide**. *Erinî* ben gördüm ve *len terānî*, sen beni elbetde göremezsın! (17) dimekdir. Men, şol bir kimse ki *yerānî* beni görür dimek olur. (*Teferrūs konîd (18) yārān-ı men*)

(19) 42. Beyit

'Aşk-ı bābā Yezîd hem-rāhest
Eleyse fî-ḥubbeti sıvallahest

⁶ Ali İmran (3/143)

(20) Bu beyt-i dil-peziñ me'âli meveddet-i iştimalî sultân-ı 'aşk Bâyezîd ile yoldaşdır. (21) Libâsınıñ içinde Allâh'dan gayrı olmadı ya'nî işi güci dâ'imâ Hâk ile ve maḥabbeti (22) ancak Allâh 'azîmü's-şân tenezzehu zâteh 'anis-sebiyyeh v'el-nefşân ḥazretlerinedür.

[6a] (1) 43. Beyit

'Aşk 'irfân-ı Âdem u Havvâst
Maḥşad-ı şıdk-ı cennetü'l-me'vâyist

(2) Bu beyt-i nükât-ârânıñ mefhûm-ı zarâfet-melzûmı yine iklîm-i vücûdda şâhib- (3) fermân-ı 'adâlet olan sultân-ı 'aşk Âdem 'aleyhi's-selâm ile Ḥazret-i Havvâ'nıñ (4) 'irfânıdır. Cennetü'l-me'vâ şıdkınıñ maḥşadıdır.

(5) 44. Beyit

'Aşk cennât-ı hûr u 'ayn bâşed
'Aşk hem şîr ü engebîn bâşed

(6) Bu beyt-i 'anber-efşânıñ ma'nâ-yı dil-firîbi yine bâğçe-i vücûdda nağme-senc-i maḥabbet (7) olan bülbül-i 'aşk hûr u 'ayn cenânîdür. Dağı sultân-ı 'aşk hem süd ve hem (8) baldur.

(9) 45. Beyit

'Aşk bennâ-yı çarḥ-ı eflâkest
Maḥzar-ı şîr-i pâk-ı levlâke est

(10) Bu beyt-i dil-pesendiñ ma'nâ-yı leṭâfet-meşhûnı yine 'aşk çarḥ-ı eflâk ki bir dünyâdur (11) anıñ mi'mâr u ḥâlikîdür dağı 'ışk şân-ı 'azamet-i nişân-ı 'âlîsinde *levlâke lemâ ḥalektü* (12) *l-eḥlâk* buyurılan ḥazret-i Maḥbûb dü cihân peygamber-i âhîr-i zemân Muḥammedü'l-Muştafa (13) şallallahu 'aleyhi ve sellemle be-'aded-i enfâsü'l-ḥalâyıḳ ilâ inḳıraẓ-ü'z-zamân efendimiziñ maḥzar (14) u meşhûdudur.

(15) 46. Beyit

'Aşk bâşed Zebûr-ı Dâvudî
Meger in nükte-râ to neşnûdî

(16) Bu beyt-i münîfiñ ma'nâ-yı laṭîfî yine iklîm-i vücûdda ḥükümrân-ı maḥabbet olan sultân-ı (17) 'aşk Dâvûd 'aleyhi's-selâma mensûb Zebûr'dur. Zân olunur ki bu Zebûr-ı Dâvudî (18) nüktesini sen işitmemiş olasın.

(19) 47. Beyit

'Aşk hem sırr-ı derd-i Eyyübest
'Aşk hem ḥüzn-i Pîr-i Ya'qûbest

(20) Bu beyt-i ḥaḳîḳat-tırâzıñ maẓmûn-ı 'ibret-i meşhûnı yine kişver-i vücûd-ı insânîde [6b] (1) ḥüküm-fermâ-yı 'izz ü ikbâl olan sultân-ı 'aşk ḥazret-i Eyyûb 'aleyhi's-selâmıñ (2) derdiniñ sırrıdır dağı 'aşk Ya'qûb 'aleyhi's-selâmıñ pederi İshâḳ 'aleyhi's-selâmıñ (3) ḥüznidir.

(4) 48. Beyit

'Aşk bûdest sırr-ı Sübhân
Raḥmet-i ḥâşş-ı nûr-ı Yezdânî

(5) Bu beyt-i münîfiñ ma'nâ-yı laṭîfî yine ol 'arşa-ı fesiḥe-i vücûdda eşheb-rân-ı 'izz (6) ü vaḳâr olan 'aşk Cenâb-ı Ḥallâḳ-ı bî-çün Te'âlâ zâteh 'an-şevâ'ibü'z-zunûn (7) ḥazretleriniñ sırrı olmuştur dağı 'aşk Cenâb-ı Vâcibü'l-vücûd-ı tenezzehu zâteh (8) 'ani'l-vâlidü'l-mevlûd ḥazretlerine mensûb nûruñ ḥâş raḥmetidür.

(9) 49. Beyit

'Aşk mi'râc-ı enbiyâ bâşed
Ḥil'at ü tâc-ı evliyâ bâşed

(10) Bu beyt-i dil-ârânıñ müfâd-ı ḥaḳîḳat-i müstefâdı yine ḥadîḳa-i gülzâr-ı ma'rifetde terennüm-sâz (11) beyân olan tûṭî-i 'aşk enbiyâ şalavatullâhu 'ale-nebiyyinâ ḥazretiniñ mi'râc-ı ḥayret-i (12) intâcıdur. 'Aşk evliyâ ḳaddesallâhu esrâruḥa efendilerimiziñ ḥil'at-i mücebû'l-mefḥaret (13) ü tâc-ı meserret-i ibtihâclarıdır.

(14) 50. Beyit

‘Aşk hādī buved ḥalāyık-rā
‘Aşk dāned heme deḡāyık-rā

(15) Bu beyt-i ma‘ rifet-sāzın me‘āl-i münīfi kişver-i vücūda şāhib-fermān-ı kemālāt olan (16) ‘aşk-ı İlāhī cemī‘ maḥlūḡātın hādīsī olur ya‘nī ḥalāyıkā hidāyet irişdirici (17) mürşid-i kāmīl ‘aşkdur. Bunuñla ber-ā-ber ‘aşk-ı ḥaḡīḡī cemī‘ ḥaḡāyık u deḡāyıkı bilür (18) ve keşf idüp meydāna çıkarır.

(19) 51. Beyit

‘Aşk nūrīst menba‘-ı envār
‘Aşk sırīst maḡzen-i esrār

(20) Bu beyt-i ṭarāvet-baḡşānıñ ma‘nā-yı ḥaḡīḡāt-ı ihtivāsı ‘aşk menba‘-ı envārdan (21) bir nūrdur, ‘aşk maḡzen-i esrārdan bir sırdır.

[7a] (1) 52. Beyit

‘Aşk bāşed şifā-ı derd ü elem
‘Arş u kursī rumūz-ı levh-i ḡalem

(2) Bu beyt-i kemālāt-ibrāzın maẓmūn-ı ḥaḡāyık-ı meşḡunı ‘aşk derd ü elem ü miḡnet (3) ü kederin şifāsıdır daḡı ‘aşk ‘arş u kursī vü rumūz-ı levḡ-i maḡfūzdur. (**Fa‘ide**) (4) *Levh-i Maḡfūz* ‘ilm-i ledünnīdür ki enbiyā-yı ‘azām ve evliyā-yı kirām ḡazerātı maḡhar (5) u muvaffaḡ olur.

(6) 53. Beyit

‘Aşk āyāt-ı beyyināt buved
‘Aşk şīrīn-ter ez-nebāt buved

(7) Bu beyt-i dil-firībın ma‘nā-yı münīfi sultān-ı ‘aşk ḥaḡā‘yık u deḡā‘yıkı ḡulūb-ı ‘ārifīne (8) ilḡā vü ibrāz ider. ‘Aşk nebātın tatlı ve leẓīzdür. (**Fa‘ide**) Nebāt meşḡūr şekkerdür. (9) Beyyināt, delā‘il-i vāzıḡa ile bedīdār u āşikār olan mu‘cizāt dimekdür.

(10) 54. Beyit

‘Aşk esrār-ı nūn ve‘l-ḡalem est
Ber-heme kā‘ināt çün ‘alem est

(11) Bu beyt-i dil-çistenin me‘āl-i ḥaḡīḡāt-etşāfı ‘aşk nūn ve‘l-ḡalem esrārıdır. Cümle kā‘ināt (12) üzere ‘ilm gibidür. (**Fa‘ide-i ‘amīḡa**) *Nūn ve‘l-ḡalem ve mā yeşturūn*⁷ süre-i celīlesinin (13) tefsiri[n]de ba‘zı ‘ārifinden rivāyeten *Rūḡu‘l-Beyān* şāhibi nūn, nūnu‘z-zāt (14) ü‘l-ḡalem ḡalemü‘ş-şifāt diyü taşriḡ buyurmuşlardır.

(15) 55. Beyit

‘Aşk taḡḡīḡ-i nefy ü işbātest
Baḡr ü tevḡīd ü sır-ı āyātest

(16) Bu beyt-i ḡayret-pesendin maẓmūn-ı ḡarābet-meşḡunı yine ol sultān-ı ‘aşk ḥaḡīḡāt (17) ü ‘ale‘t-taḡḡīḡ nefy ü işbātdur ya‘nī Lā ilāhe illallāh ma‘būd-ı bi‘l-Ḥaḡ yok ancak Allāh (18) ‘azīmü‘ş-şān ḡazretleridür daḡı ḡünkār-ı ‘aşk baḡr-ı bi-pāyān ü tevḡīd ü sır (19) u maḡz-ı āyāt-ı ḥaḡāyık beyāndur.

(20) 56. Beyit

‘Aşk şayyād-ı murḡ-ı nāsūtest
Şūret-i pāk-i ḡuds-i lāḡūtest

(21) Bu beyt-i ḡikmet-i irtisāmın ma‘nā-yı ‘ibret-i insicāmı ‘aşk ‘ālem-i nāsūt ḡuşunuñ [7b] (1) şayyādır. ‘Aşk meymūn u mübārek ‘ālem-i nāsūt u lāḡūtuñ pāk ü muṭaḡhar şūret-i (2) ḥaḡīḡāt-i müressemidir.

(3) 57. Beyit

‘Aşk hem berāy-ı ḡalīl buved
‘Aşk hem ‘ayn-ı selsebīl buved

⁷ “Nūn. Kaleme ve (yazanların) onunla yazdıklarına andoldun ki...” Kur’an-ı Kerim, Kalem 68/1.

(4) Bu beyt-i dilber-pesendiñ ma'nâ-yı le'tâfet-i ihtivâsı dañi sultân-ı 'aşk muhibb-i şâdık (5) u Hâlılû'r-raħman içündür dañi 'aşk selsebıldür ve çeşme-i âb-ı hayvândur ya'nî (6) 'aşk maħbûb-ı 'âlem-i meftûnuñ dehân-zarâfet beyândan şerefşâdır olan kelimât-ı (7) rûh-baħşâsından ve maħabbet-i bâ' işü'l-hayât-ı câvidâniden 'ibâretdür.

(8) **58. Beyit**

'Aşk ma'nî-yi sırr-ı Kur'ānest

'Aşk iķā-ı cümle 'irfānest

(9) Bu beyt-i dil-peziñ me'âl-i haķikât-i ibrazı yine iklim-i vücūd-ı 'urefâda şâhib (10) fermân-ı zevk ü neşât olan sultân-ı 'aşk Kur'ān-ı Kemâlât-beyânıñ nûkât ü rûmüzâtıdır. (11) Hâşılı mağz u leb-i Kur'ān 'aşkdur cümle ehl-i 'irfânı hıfz u himâyet iden (12) 'aşkdur. (*Fā'ide*) İķā, min-bâbü'l-ef'âl maşdardur viķāye maddesinden.

(13) **59. Beyit**

'Aşk fethest ü hem futûh-ı nevî

Nefs-i 'aķlest kalb-i rûh-ı nebî

(14) Bu beyt-i neşât-efzânıñ mefhûm-ı belâgat-ı mersûmı yine iklim-i vücūd-ı insânide (15) hikmet-fermâ-yı 'adâlet olan sultân-ı 'aşk hem fâtiħdür ve hem de tâzedden tâze feth (16) ü futûhât şâhibidür dañi 'aşk 'aķlıñ rûh u cânı ve belki 'ayn-ı 'aķldur (17) ve rûh-ı nebîniñ kalbidür.

(18) **60. Beyit**

'Aşk fethest ü hem futûh-ı nevî

Nefs-i 'aķlest kalb-i rûh-ı nebî

(19) Bu beyt-i gülbin-tırâzıñ ma'nâ-yı münifî yine ol sultân-ı 'aşk fûlk-i vücûdda (20) âfitâb u mâhitâb gibi ziyâpâş-ı füyûzâtıdır ve gül-i gülzâr u benefşe-zâr u bâğ (21) u râğ u bostân-ı le'tâfet-resândur.

[8a] (1) **61. Beyit**

'Aşk hacc-ı haķikâtest ü zekât

'Aşk būdest 'ayn-ı âb-ı hayât

(2) Bu beyt-i dil-güşânıñ me'âl-i nüzhet-i iktinâhı yine pâyitaħt-ı vücûdda fermân-fermâ-yı (3) 'izz ü vaķâr olan 'aşk-ı ilâhî hacc-ı haķikî ve zekâtdur dañi 'aşk çeşme-i âb-ı (4) hayât olmuşdur.

(5) **62. Beyit**

'Aşk ma'nî-yi rûze est ü namâz

'Aşk bâ-ğ iş kerd nâr u niyâz

(6) Bu beyt-i dil-firîbiñ ma'nâ-yı haķikât-i redifî vücūdını âmede şâhib saltanat (7) olan 'ışk oruc ve namâzıñ künh ü haķikatidür. 'Aşk kendüsiyle nâz u niyâz (8) eyledi. Hâşılı hem 'arz-ı dîdâr tecellî ve hem de istitâr-ı envâr-ı cemâli eyledi (9) dimekdür.

(10) **63. Beyit**

'Aşk bî-'ayn u şîn ü kâf buved

'Aşk peyveste mû-şikâf buved

(11) Bu beyt-i dil-ârânıñ mefhûm-ı 'ibret-i mevsûmı 'aşk-ı ilâhî 'ayn u şîn ü kâfsız (12) olur ya'nî 'âşksız olur. 'Aşk-ı Sübhânî dâi'mâ muķaddem ü muhaķķaķ olur. (*Fā'ide-i (13) 'amîķa*) 'Ayn u şîn ü kâf, Allahu Te'âlâ'nıñ esmâ ve şıfâtı şerr ü 'ârdan pāk ü beri (14) olup zâtı ile kâ'imdür. Ne 'aynıdır ve ne gayrıdır ve hiye ve lâ huve ya'nî Allâh'ın (15) şıfâtı zâtınıñ 'aynı degildür ve gayrı dañi degildür ve ķadem gayrdan teķeşşür-i ķudāmâ (16) dañi lâzım gelmez.

(17) **64. Beyit**

'Aşk hem sâlikest ü hem meslûk

Hükm-i ü ber-melâ'ikest ü mulûk

(18) Bu beyt-i dil-pesendiñ ma'nâ-yı tarâvet- baħşâsı sultân ki 'aşk hem sâlikdür ve hem (19) meslûkdur. Anıñ hükm ü fermânı melâ'ike ve mulûk üzerinedür.

(20) **65. Beyit**

‘Aşk āyīne-i cemāl buved
‘Aşk esrār-ı Zü’l-celāl buved

(21) Bu beyt-i haqīkat-peyvendiñ ma‘nā-yı kemālāt-ı ibrāzı yine kürre-i vücūdda ‘arz-ı dīdār [8b] (1) tecellī eyleyen ‘aşk-ı Cemalullāh āyīnesidür daḥi iklīm-i vücūdda ḥükümran ‘adl (2) u dād ola. Sırr-ı ‘aşk celāl u ‘azamet şāhibidür.

(3) 66. Beyit

‘Aşk Zātīst keş nihāyet nīst
Şıfat-ı ‘aşk-rā bidāyet nīst

(4) Bu beyt-i dil-firībīñ ma‘nā-yı münifī ‘aşk bir zātdur ki anıñ nihāyeti yokdur. Şıfat-ı (5) ‘aşkıñ nihāyeti olmadığı gibi bidāyeti de yokdur.

(6) 67. Beyit

‘Aşk hem ‘ārifest ü hem ma‘rūf
‘Aşk hem vāşifest ü hem mevşūf

(7) Bu beyt-i ma‘rifet-pezīriñ ma‘nā-yı letāfet-resānı sultān-ı ‘aşk hem ‘ārifdür ve hem de (8) ma‘rūfdur daḥi ‘aşk hem vāşıfdur ve hem de mevşūfdur.

(9) 68. Beyit

‘Aşk perde est lā-yezāl buved
Şıfat-ı ‘aşk ber-kemāl buved

(10) Bu beyt-i dil-firībīñ ma‘nā-yı münifī ‘aşk bir perdedür ki aślā zā’il olmaz ve noḡşān (11) qabūl itmez. Şıfat-ı ‘aşk kemāl üzeredür. Ḥāşılı ‘aşk ezeli ve ebedidür. Maḥlūḡ (12) u ḥādeş degildür.

(13) 69. Beyit

‘Aşk bī-şerūḡ ü bī-beyān bāşed
Vāşıf-ı ‘aşk bī-zebān bāşed

(14) Bu beyt-i neşāt-efzānıñ me’āl-i haqīkat-i iştimalī sultān-ı ‘aşk şerḡ ü beyān qabūl (15) itmez. ‘Aşkıñ vāşıfı bī-zebān olur. El-ḥāşıl kalem ü lisān ‘ışkı ta’rif ü beyāndan (16) ‘ācizdür.

(17) 70. Beyit

‘Aşk ez-ḡalk bī-niyāz buved
Fāriḡ ez-rūze vü nemāz buved

(18) Bu beyt-i haqāyık-peyvendiñ ma‘nā-yı münifī ‘aşk maḥlūḡdan bī-niyāz olur ya’ nī ḡalka (19) aślā iḡtiyācı olmaz. Oruç ve namāzdan fāriḡ ü āzādedür.

[9a] (1) 71. Beyit

‘Aşk hem fāriḡ ez-ḡıyām u ḡu’ūd
‘Aşk müstaḡnī ez-rūkū’ vü sücūd

(2) Bu beyt-i dil-firībīñ ma‘nā-yı ḡayret-redīfi yine kāşāne-i vücūdda cılve-ger olan Ḥudāvendigār-ı (3) ‘aşk ḡıyām u ḡu’ūddan fāriḡ ü āzādedür daḥi ‘ışk rūkū’ vü sücūddan müstaḡnidür.

(4) 72. Beyit

‘Aşk bā-ḡ ‘ış ‘aşk-bāzī kerd
Bāz bi-nümūde bī-niyāzī kerd

(5) Bu beyt-i haqīkat-pesendiñ ma‘nā-yı ma‘rifet-peyvendi ‘aşk kendüsiyle ‘aşk-bāzlık (6) ve mulātefe eyledi yine iḡtiyācsızlık gösterdi.

(7) 73. Beyit

‘Aşk būdest mūcid-i eşyā
Heme ez-nūr-ı ‘aşk şod peydā

(8) Bu beyt-i dil-pezīriñ maḡmūn-ı ḡarābet-nümūnı ‘aşk eşyā ve dünyā vü mā-fīḡhānıñ (9) mūcid ü Ḥālīkidür ve cümlesi ‘aşkıñ nūrundan zāḡir ü bedīdār olmuşdur.

(10) 74. Beyit

‘Aşk bunyād-ı her dü ‘ālem kerd
‘Aşk taḥmīr-i tīş-i ādem kerd

(11) Bu beyt-i münifîñ ma‘nā-yı belāğat-redîfî yine kişver-i vücūd-ı insān-ı kāmilde ḥüküm-rān-ı (12) ‘adālet olan sultān-ı ‘aşk her iki ‘ālemiñ ya‘nî dünyā vü āḥiretiñ bunyād u ḥaḳīqaten (13) istinād-gāhıdır. Ānifü’l-beyān zıkr olunan ‘aşk Ādemiñ tıynını taḥmīr eyledi. (14) Hāşılı Cenāb-ı Hāl-ı Kādīm cümle insānıñ peder-i ekremi olan Hāzret-i Ādem (15) ‘aleyhi’s-selām vücūd-ı şerîfini kudret-i bālîğası ve melā’ike-i kirām vāsıtasıyla (16) yerden alınan ve tersim ü teşkil olunan balçıkça ‘uḳūl-ı beşeriñ idrāk idemeyecegi (17) şürette ifāza-i rūḥ iderek yaradup ism-i şerîflerini Ādem tesmiye buyurmuşdur (18) dimekdür.

(19) 75. Beyit

‘Aşk huşyārḥā koned sermest
Ū Belā goft der-cevāb-ı Elest

(20) Bu beyt-i nükāt-ārānıñ me‘āl-i deḳāyık-ı iştimalî ‘aşk nice ‘ākıl u huşyārı sermest [9b] (1) ü ḥayrān u ser-ḥoş ider. ‘Aşk cevāb-ı *Elest*⁸ ‘e *Belā*⁹ ve evet didi ya‘nî (2) ser-dāde-i inḳıyād oldı dimekdür.

(3) 76. Beyit

‘Aşk ez-ḥod ne su ‘āl kerd ü ‘itāb
Bāz ez-ḥ’iştēn şinīd cevāb

(4) Bu beyt-i cilve-endāzıñ ma‘nā-yı ḥayret-sāzı āfitāb-ı cihān-tābıñ gāhî dīdār-ı (5) cemāl ve gāhî seyyāḥ-ı cāme ile kendü kendüsünü setr ü ihfā eylediği gibi (6) ḥūrşid-i ‘aşk daḥi kendüsünden ne sū‘āl ve ne de ‘itāb eyledi yine kendüsünden (7) cevāb-ı şavāb işitdi ve iltifāt gösterdi. Hāşılı bilā-keyf kendi kendiyile (8) görüşdi dimekdür.

(9) 77. Beyit

‘Aşk mustaḡnī-i ez-benīn ü benāt
Mī-koned seyyi ‘āt-rā ḥasenāt

(10) Bu beyt-i neşāt-efzānıñ ma‘nā-yı meveddet-i ihtivāsı ‘aşk-ı ḥaḳīkî oḡlan ve kızlardan (11) ya‘nî evlād ü ‘ıyālden mustaḡnīdür daḥi ‘aşk-ı İlāhî seyyi‘āt için ḥasenāt (12) ider. Hāşılı cümle ḥaṭā vü günāhları ‘afv idüp maḥv ider ve muḳābilinde in‘ām (13) ü iḥsān eyler dimekdür.

(14) 78. Beyit

‘Aşk-rā ḳurb u bu‘d yeksān-est
Ve huve’l-ān ü hem kemākān-est

(15) Bu beyt-i münifîñ ma‘nā-yı dil-firîbî ‘aşk-ı Sübhānî için ḳurb u bu‘d musāvīdür. (16) Hāşılı *ve naḥnu aḳrebu min ḥabli’l-verīdi*¹⁰ āyet-i celîlesi mücebince ol ‘aşku’ (17) l-ān ü kemākāndür.

(18) 79. Beyit

‘Aşk nām-ı Hudā-yı bī-ḳūnest
Vaz‘eş ez-ḥadd u ‘ad bī-rūnest

(19) Bu beyt-i laṭifîñ ma‘nā-yı münifî ‘aşk Hudā-yı bī-ḳūniñ nāmıdır. Hāşılı zātında (20) ve ef‘ālinde sū‘āl olunmayan *fā‘ālū’l-mā Berī* ḥāzretleriniñ nām-ı celālet-i irtisāmıdır. (21) ‘Aşkıñ hey‘et-i ma‘neviyesi ḥadd u ‘add u ḡāyet ü nihāyetden birün ü ḥāric ez-‘uḳūl-ı (22) beşerdür ya‘nî Allāhu Te‘ālā maḥdūd u ma‘dūd degildür.

[10a] (1) 80. Beyit

‘Aşk-rā şerḥ key tuvānem goft
Gevher-i ‘aşk-rā ne-dānem soft

⁸ “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” Kur’an-ı Kerim, A‘ rāf 7/172.

⁹ “Evet” Kur’an-ı Kerim, A‘ rāf 7/172.

¹⁰ “Biz ona şah damarından daha yakınız!” Kur’an-ı Kerim, Kāf, 50/16.

(2) Bu beyt-i ḥaḳīḳat-peḏīriñ ma'nā-yı ḥayret-redīfī 'aşk-ı ḥiçbir vaḳt şerḥ ü beyāna (3) kuvvet ü kudretim yokdur. Cevher-i 'aşk-ı ḥall ü izāḥa iḳtidārım yokdur.

(4) **81. Beyit**

*'Aşk bî-nām u bî-nişān bâşed
Her çi gūyî verā-yı ān bâşed*

(5) Bu beyt-i nükāt-āmiziñ me'āl-i meveddet-iştimali 'aşk-ı ḥaḳīḳī nām u nişānsız (6) ve 'alāmetsiz olur. Ḥāşılı 'aşk-ı şādıḳıñ ḥāl-i ḡarābet-me'ālī belli olmadıḡı (7) gibi ḥaḳīḳat-i 'aşk daḡi belürsüz dimekdür. Her ne ki söyler iseñ anıñ (8) verāsındadır ya'nı ta'rīf ü tavzīlinde 'aḳllar ḥayrettedür. Çünki bir şey ki (9) 'aḳlıñ verāsındadır ve anı 'aḳl ile aḡlamak mümkün degildür bu ḥalde o şey'i (10) aḡlayup aḡlatmak naşıl olabilür?

(11) **82. Beyit**

*'Işk bî-cism ü cevher-est ü 'arz
Bişnev ez-men to in suḡan ne-ḡaraż*

(12) Bu beyt-i dil-pesendiñ ma'nā-yı leṭāfet-baḡşası 'ışk cism ü cevher ü 'arāzsızdur. (13) Bu sözi sen benden ḡarazsız olarak işit! Ḥāşılı ḡaraż u sem' i'tibār (14) ile istimā' eyle ki 'ışk tūl u 'araż ve 'umḡa inḡisāmı kabūl-ı inḡisāmı kabūl (15) itmedigi gibi ne zātıyla ḡā'im ve ne de zātıyla ḡā'im olmayandır. (*Fā'ide*) Zātıyla ḡā'im (16) olan nokṡa ve 'aḳl gibi zātıyla ḡā'im olmayan ḡıḡk u levn gibidür.

(17) **83. Beyit**

*'Işk ḡā'im be-zāt-ı ḡ'ış buved
Zāt-ı pākiş şifāt-ı ḡ'ış buved*

(18) Bu beyt-i dil-firibiñ ma'nā-yı münifī ḥaḳīḳat-i 'ışk kendi zātıyla ḡā'im olur. Anıñ (19) zāt-ı pāki kendi şifātıyla olur. Ḥāşılı Allāhu Te'ālā'nın şifāt-ı ezeliyyesi (20) vardır ki zāt-i İlāhī ile ḡā'imdür.

(21) **84. Beyit**

*'Işk zāt u şifātu Allāh est
Mā heme bende-īm ü ü şāh est*

(22) Bu beyt-i neşāt-efzāniñ ma'nā-yı rikḡat-engīzi sultān-ı 'ışk Allāhu 'aẓimü's-şān [10b] (1) tekaddes zātehü 'inneş-ş-şebihü'n-nokşan ḡazretleriniñ 'ālemiyyet ü ḡādiriyyet gibi zāt (2) u şifāt-ı ezeliyyesidür. Biz cümleten ḡullarız ve gerden dāde-i inḡiyādız ve o 'ışk-ı ḥaḳīḳī (3) pādişāh-ı iḡtināhdur.

(4) **85. Beyit**

*'Işk-rā şad hezār nām buved
Şifāt-ı 'ışk ḡāşş u 'ām buved*

(5) Bu beyt-i dil-peḏīriñ ma'nā-yı neşāt-baḡşası 'ışk-ıñ yüziniñ nām u nişānı olur. 'Işkıñ (6) şifātı 'āmm u ḡāşş olur. Ḥāşılı ba'zen ta'mim ve ba'zen taḡşiş kesb ider.

(7) **86. Beyit**

*'Işk ez-nāmhā-yı pāk-i Ḥudāst
Nām-ı Ḥaḡ ism-i cümle-i esmāst*

(8) Bu beyt-i ḡaḡāyık-nişāriñ me'āl-i daḡāyık-dişāri 'ışk şerik ü naẓiri olmayan Cenāb-ı (9) Ḥaḡḡ u Feyyāz-ı Muṡlaḡ Ḥazretleriniñ nām-ı celālet-i irtisāmlarındandır. Allāhu Te'ālā'nın (10) nāmı cümle esmāniñ ismidür.

(11) **87. Beyit**

*'Işk Allāh u Vāḡidest ü Şamed
Şifāteş lem yelid ve lem yūled¹¹*

¹¹ "Doḡurmanuş ve doḡmamıştır." Kur'an-ı Kerim, İhlās 112/3.

Bu beyt-i şevk-engiziñ ma'nâ-yı haqîkat-âmizi 'ışk ilâhî ve vâhid ü şameddür ya'nî (12) zât-ı şerîki vahdâniyyetle muttasıfıdır, şerîki yokdur. 'İşk-ı mezkûruñ sıfatı (13) toğurmadı ve toğrulmadı. Hâşılı sıfat-ı 'ışk, sıfat-ı rubûbiyyet demek olup (14) vâlid ü mevlüdden müstağnidür.

(15) 88. Beyit

*'İşk hem evvelest ü hem âhir
'İşk hem bâtınest ü hem zâhir*

(16) Bu beyt-i zînet-bağşanıñ me'âl-i 'ibret-i iştimalî yine mineşsa-ı mevcûd-ı insânide terkîb-sâz-ı (17) hüküm ü hükümet olan 'arûş-ı 'ışk hem ibtidâ ve hem de intihâdur. Mezkûr 'ışk hem (18) bâtın ve hem de zâhirdür. (*Hâşılı kelâm u fezleke-i merâm*) Vâcibü'l-vücûd, kadîmdür. (19) İbtidâsı yokdur intihâsı olmadığı gibi. Cemî' mäsivâ ve maḥlûkât yog-iken Allâhu (20) Te'âlâ Ḥazretleri var idi dimekdür.

(21) 89. Beyit

*'İşk bâşed münezzeh-i ü ez-'ayb
Hest yek-sân be-resen şehâdet ü gayb*

(22) Bu beyt-i haqîkiyyet-peyvendiñ ma'nâ-yı hayret-efzâsı 'ışk-ı haqîkî Cenâb-ı Vâcibü' [11a] (1) l-vücûd u Takaddes Zât-ı 'Ahdü'l-vâlidü'l-mevlûd Ḥazretlerini 'ayb u nakışeden (2) tenzih ü takdis idicidür. Zikr olunan 'ışk lezzet-i dehendeniñ nezd-i maḥabbet- (3) pesendinde meşhûdât u mu'înat müsâvidür.

(4) 90. Beyit

*'İşk âvâz der-cihân endâht
Ki be-coz ḡ iştēn kesî ne-şinâht*

(5) Bu beyt-i dil-firibiñ ma'nâ-yı münifî ḥân-mânından cüdâ düşmüş olan sultân-ı 'ışk (6) dünyâda hükümran-ı 'adâlet oldu ki kendüsünden başka bir kimse ile ülfet (7) ü ünsiyyet eylemedi.

(8) 91. Beyit

*'İşk aşlest ü fer'-i cûd-ı vücûd
Heme nakş ez-'ışk şod mevcûd*

(9) Bu beyt-i nakş-ârânıñ ma'nâ-yı neş'e-perdâzı sultân-ı 'ışk varlık civân-merdliginiñ (10) aşl u fer'idür. Bütün nakş u zinet, 'ışk-ı haqîkiden mevcûd oldu (11) ve bulundu.

(12) 92. Beyit

*'İşk-ı evvel neyâfet pâyâneş
'Aql ser-geşte der-beyâbâneş*

(13) Bu beyt-i zînet-tırâziñ ma'nâ-yı haqîkat-sâzı 'ışk-ı evvel nihâyet bulmadı. 'Aql (14) şahrâ-yı 'ışkda da vâlih ü hayrândur.

(15) 93. Beyit

*'İşk şod Hızr-ı garḡ-ı bî-pâyân
Diğer ez-vey me-cû to nâm u nişân*

(16) Bu beyt-i dil-firibiñ ma'nâ-yı münifî sultân-ı ışk pâyân u nihâyeti olmayan deryâ-yı maḥabbete (17) daldı daḡi sen ol 'ışkdan nâm u nişân arama.

(18) 94. Beyit

*Âşikârâ zi-ḡ iştē penhân şod
Maḥrem-i râz-ı cân-ı cânân şod*

(19) Bu beyt-i dil-ârânıñ 'ibret-mu'tâdî âşikâr u 'ayân olan 'ışk, kendinden nihân (20) oldu. Cânân-ı kemâlât, nişân u 'âşikân-ı bülbul-rübânıñ cân-râzı ve esrâr-ı mâfî (21) ü'l-bâliniñ maḥremi oldu.

[11b] 95. Beyit (1)

*Her ki ü şadık u muşaddık nîst
Ü muḡallid buved muḡaḡḡık nîst*

(2) Bu beyt-i nükât-bağşânîñ maẓmûn-ı ma'rifet-i ma'rifet-meşhûnı her kimse ki o kimse (3) 'âşık-ı şâdık ve cigeri âteş-i yâr ile yanık ve muşaddık-ı 'aşk degildür muḳalliddür, (4) muḳaḳkık degildür. Hâşılı da' vâsında kâzib ü riya-kârdur.

(5) Tamâm şod şerh-i in kitâb-ı belâgat-nişâb be-ḳalem-şikeste-i fakîr bi-'avnillâhi'l-ḳadîr (6) fî 9 Receb sene 1299 ve fî 15 Mayıs sene 1298.

(7) Meclis-i meşâyih a'zâ-yı kirâmından Selîmiyye dergâh-ı şerîfi post-nişîni reşâdetlü (8) Şeyḥ Sa'îd Efendi Hâzretleri'niñ mücerred talîf-i 'âcizânem içün iḥsân (9) buyurmuş oldukları takrîz-i 'âlîleridür.

(10) Ceddu'l-min mîz merâtıb-ı ehli'l-kemâl bi'l-'ışk ve'l-'irfân ve kerre mehum tebeşşerü mâ iḳtebesühü (11) mine'l-hâlât el-seniyye ve'l-viddân ve's-şalavatu'l-ma'rûza 'âlâ tâc-ı terâcim-i (12) kemâlâtü'l-insân ve 'alâ âlihi ve şahbihi'z-zînü hümm şemûsu'l-ḥaḳîḳa ve bi-devri'l-iḳân (13) ve ba'da fakad serḥatu't-ṭaraf fi ḥadâ'ik-i taḥkîkât hâzihi't-tercemetü'l-laṭîfe el-müsemmâ (14) birumûzı'l-'ârîfîn ve ecteneyte min efnân el-fâziḥâ şemerātu'l-meşerret ve'l-ferḥân (15) ve'ḳ-tatafat min envâr-ı evrâkiḥa fevâkiḥ el-aşvân ve'l-velân fecedîrû li'l-'âşîḳîn in [10] yütâlî'ü fi câletuṭ-ṭarab ve'l-hayrân.

Sonuç

Her edebî eser hitap ettiği kitlenin beklentisine göre şekillenir. Yazar, eserini kaleme alırken farkında olarak veya olmayarak ferdi olduğu toplumun değer yargılarının, inancının, dünya görüşünün, zihniyetinin, kültürünün ve konuştuğu dilin etkisinde kalır. Ayrıca eserin kaleme alınma sebebi eserin dilini, üslubunu etkileyen en önemli belirleyici unsurdur. Söz konusu eserin daha anlaşılabilir olması adına açıklamalar yapan, çeşitli metaforlar üzerinden şiirin kapalı yapısını okuyucu nezdinde açıklayıcı kılmaya çalışan şârihler bu sayede yıllar önce kaleme aldıkları eserlerle çağdaş okuyucu arasında bağlantı kurabilmektedir. Böylece şârihler dilde sürekliliği sağladığı gibi klasik metni çağın düşüncesiyle harmanlayarak modern okuyucunun istifadesine sunabilmektedirler. Bu faaliyet neticesinde okuyucuda, ortaya konan esere dair farkındalık oluşmakta, eserin anlaşılması sağlanmakta ve eserde ne anlatıldığına dair az da olsa bir fikir oluşmaktadır.

Ali Behcet XIX. yüzyılın ikinci yarısında kaleme aldığı *Terceme-i Aşk-nâme* adlı eseri ile Mevlânâ'ya atfedilen *Aşk-nâme*'yi Türkçeye tercüme etmiştir. Tercüme ve şerhin iç içe geçtiği eserde zaman zaman yazım ve imla konusunda tutarsızlıkların olduğu tespit edilmiştir. Edebî olmakla beraber Farsça öğretiminin de ön planda olduğu mezkûr tercüme dönemin dil anlayışı ve düşünce hayatı hakkında bilgi vermesi bakımından önemlidir. Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra ilk olarak Arapça ve Farsçadan dini metinlerin Türkçeye çevirisi ile başlayan tercüme sürecinin ikinci aşamasını bu metinleri okuyucunun anlayabileceği şekilde şerh ederek onların anlamasını sağlamak oluşturmuştur. Dini metinleri edebi metinler takip etmiştir. Özellikle İslam ahlakını anlatan Arapça, Farsça nasihat kitapları dönemin eğitim yuvası olan tekkelerde kaynak kitap olarak kullanılan, tercüme ve şerh edilen önemli kaynaklar arasındadır. XIII. yüzyıldan itibaren örneklerine rastlanan bu eserler araştırmacılar tarafından klasik çağın zirvesi olarak kabul edilen XVI. yüzyılda şiirle birlikte en güzel örneklerini vermiştir. XIX. yüzyıla gelindiğinde Sûdî, Bursevî gibi şârihlerin zengin şerhlerine rastlanmamakta bu metinlerin daha kısa formlarına tesadüf edilmektedir. Kısacası şerhler giderek kısaltmaya başlamıştır. Ali Behcet'in incelenen eseri de muhtasar şerh olarak değerlendirilmiş ve dönem itibarıyla şerh anlayışının değiştiği kanaatine varılmıştır. Eserden çıkarılacak sonuçlardan bir diğeri de şerh ve tercüme kavramlarının eş anlamlı olarak kullanılmasıdır. Özellikle tanzimattan sonra modern zamanla birlikte çeşitli edebi terimlerin anlamının daralarak veya genişleyerek değişmesi normal karşılanması gereken bir durumdur. Eski metinlerimiz için ise kıstas müellifin *sebeb-i telif* kısmında eserini hangi isimle, türle, şekille tanımlamasıdır. Araştırmacıların yapması gereken bu eserleri

yazarın kaleminden okumak akabinde kavramların günümüzdeki tanımıyla varsa farkını ortaya koymak, vurgulamaktır. Aksi hâlde Divan edebiyatı metinlerini günümüz tanımlarının içerisine sıkıştırmanın getirdiği tutarsızlığın içerisinden çıkmak mümkün olmayacaktır.

Kaynakça

- Ali Behcet, *Mahzenü'l-esrâr fî-etvârî'l-evtâr*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Yazma Eserler Koleksiyonu, No: OE_Yz_0300.
- Ali Behcet, *Nüzhetü'l-ihvân*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Yazma Eserler Koleksiyonu, No: OE_Yz_0294.
- Ali Behcet, *Tercüme-i aşk-nâme*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Yazma Eserler Koleksiyonu, No: HP_Osm_00170/01.
- Ali Behcet, *Tercüme-i aşk-nâme*, Seyfettin Özege Kütüphanesi 13889/SÖ 1301; 1884, 0123683
- Ali Behcet, *Tercüme-i aşk-nâme*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, nr. 3067 numarada bulunmaktadır.
- Ceylan, Ö. (2000) *Tasavvufî şiir şerhleri*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2. Baskı.
- Hasan Halide el-Mevlevî (2015). *Sultan Veled Aşknâme*. Emine Öztürk (haz.). İstanbul: Sûfi Kitap.
- Levent, S. (2021). Yeni bir pendnâme-i Attar şerhi: Ali Behcet'in nüzhetü'l ihvan'ı. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(23), 260-270.
- Levent, S. (2022). *Ali Behcet'in nüzhetü'l-ihvân isimli pend-nâme-i Attâr şerhi (inceleme-metin-şerh sözlüğü)*. [Doktora Tezi]. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Osmânzâde Hüseyin Vassâf (2015). *Sefîne-i evliyâ-2*. M. Akkuş-A. Yılmaz (haz.). İstanbul: Kitabevi Yayınları.